

ὄν καὶ λεπτοτάτης κατασκευῆς, διενεμήθη τοῖς συνδρομοῦσιν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κτιρίου, τὸ δὲ τῆς Ἑταιρείας, ἀργυροῦν, πρὸς τοὺς 16 ἔτη ἀποτίσαντας τὴν ἐαυτῶν συνδρομὴν. Κατὰ λάθος τοῦ ξυλογράφου, δὲν ἐγράφη ἡ περὶ τὸν βασιλέα ἐπιγραφή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—•••••

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ τῶν τε ἡμῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν χωρῶν, διατρέχονσα κατὰ σειρὰν τὰ ἐν αὐταῖς συμβάντα ἀπὸ τοῦ σωτηρίου ἔτους μέχρι τοῦ 1854. Περιέχουσα καὶ τοπογραφικὸν πλάνον ἀναπτύσσοντα τὴν πολιτικογραφικὴν, ἱστορικὴν καὶ γεωγραφικὴν κατάστασιν τῶν ἐν τῷ κεμένῳ ἀνταλλακτικῶν μένων ἐπαρχιῶν, πόλεων, χωρῶν καὶ θέσεων, πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ ἀκριβοῦς στατιστικὴν ἐκθεσιν πάσης τῆς Ἡπείρου. Συγγραμμέναι: τόμοις δύο. Συνταχγμένη ὑπὸ Π. Α. Π. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τοπογραφικοῦ Σ. Κ. Βλαστοῦ. Τόμος πρῶτος, 1856. Τόμος δεῦτερος, 1857.

Ἱστορία πλήρης καὶ ἀληθὴς τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ χώρας δὲν θέλει συνταχθῇ εἰμὴ ἀπὸ ἐξκριβωθῆ ἰδίᾳ ἡ ἱστορία ἐκάστου αὐτῆς τμήματος· τοῦτου ἕνεκα μετὰ πάσης χαρᾶς ἀποδεχόμεθα τὰς τοιαύτας εἰδικὰς πραγματείας, ὧν μία ἐστὶ καὶ ἡ ἀνὰ χειρὰς περὶ τῆς Ἡπείρου.

Ταύτης ὁ μὲν πρῶτος τόμος περιέχει τὸ χρονολογικὸν μέρος, ὁ δὲ δεῦτερος, τὸ τοπογραφικὸν καὶ στατιστικόν. Τὸ χρονολογικὸν μέρος διαιρεῖται εἰς βιβλία ἑξ, ὧν τὸ πρῶτον ἱστορεῖ τὰ ἀπὸ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἡπειρον γεγονότα μέχρι τοῦ 1204 ἔτους, ἥτοι μέχρι τῆς ἐπὶ τῆς τετάρτης λεγομένης σταυροφορίας ἀλώσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων (σελ. 11—55). Τὸ δεῦτερον βιβλίον περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1261, ἥτοι μέχρι τῆς ἀνακτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων αυτοκρατόρων (σελ. 57—86). Ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ ἐκτίθενται τὰ ἀπὸ τοῦ 1261 μέχρι τοῦ 1453 ἥτοι μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν (σελ. 90—171). Τὸ τέταρτον βιβλίον, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ 1453 προάγει τὴν ἐκθεσιν τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον πραγμάτων μέχρι τῆς ἐν τῇ τοπαρχίᾳ τῶν Ἰωαννίνων ἐνδρύσεως τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῷ 1788 (σελ. 173—274). Τὸ πέμπτον βιβλίον ἱστορεῖ τὴν πολυθρόλλητον καὶ πολυδάκρυτον ἡγεμονίαν τοῦ σατράπου ἐκείνου, τοῦ καταλυθέντος ἐν ἀρχῇ τοῦ 1822 (σελ. 277—362). Τὸ δὲ ἕκτον καὶ τελευταῖον φέρει τὸν ἀναγνώστην μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854 ἔτους (σελ. 365—416).

Αἱ πηγαὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων μετὰ πλείστης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας ἠντλησεν ὁ συγγραφεὺς εἶναι: οἱ Βυζαντινοὶ χρονολογῆται, ὁ Μελέτιος, τὰ ὑπὸ τοῦ Μουστοξείδου ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι ἐκδοθέντα χρονικά καὶ αἱ ἐπιτόπικαι παραδόσεις. Μάλιστα δὲ λό-

γον ἄξιον εἶναι καὶ πρακτικωτάτην ἔχει τὴν ἐφέλκεν τὸ περὶ τῆς Τουρκοκρατίας μέρος· διότι ἐν αὐτῷ ἐκτίθενται τὰ μεγάλα καὶ οὐσιώδη προνόμια ὅσα ἡ ὀθωμανικὴ κυβερνήσις ἠναγκάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ κατ' ἀρχάς εἰς τοὺς Ἡπειρώτας, ἡ βαθμιαία καὶ δολιωτάτη τῶν προνομίων τούτων κατάργησις, ἡ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀσθενὴς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἐν τῇ Ἡπείρῳ θέσις, ἡ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 17 ἑκατοντατηρίδος ῥαγδικὴ αὐτοῦ διάδοσις, ἡ γενναία πολλῶν ἑλληνικῶν, καὶ ἐν γένει χριστιανικῶν κοινοτήτων εἰς αὐτὴν ἀντίστασις, ἡ ἀδυναμία εἰς ἣν αἰέποτε εὗρέθη ἡ ὀθωμανικὴ κυβερνήσις νὰ δαμάσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ὀθωμανικὸν ἀλβανικὸν στοιχεῖον, καὶ ἡ ἐκ τῆς συνδρομῆς ὅλων τούτων τῶν περιστάσεων ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐπικρατήσασα εἰς τὴν Ἡπειρον ἀναρχία. Ἄν ἦτο δυνατόν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θέλει γενῇ ποτὲ σπουδαία σκέψις περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάτι Χουμαγιούν τῆς 6 Φεβρουαρίου, ἠθέλομεν συμβουλευσάμενοι τοὺς ὑπουργοὺς τῆς Ὑ. Πύλης νὰ μεταλήσωσι πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τὸ ἀνὰ χεῖρας βιβλίον. Ἐν αὐτῷ ἠθέλον ἰδεῖν ὅτι τὰ προνόμια τὰ ὅποια σήμερον ἡ Εὐρώπη ἐπιζητεῖ ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, οἱ χριστιανοὶ οὗτοι τὰ ἐνέμοντο καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν δύο πρώτων ἑκατοντατηρίδων τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, καὶ ὅτι ἡ Ὑ. Πύλη, ἐνδίδουσα εἰς τὰς περὶ τούτου ἀπαιτήσεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, οὐδὲν ἄλλο ἠθέλε πράξει ἢ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς ὅρους ἐφ' οἷς οἱ χριστιανοὶ ἐδέχθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς. Τὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις ἀπαντᾷ ὁ ἀναγνώστης καθ' ἐκάστην σελίδα τῆς προκειμένης συγγραφῆς. Εὐλόγομεν δὲ μίαν τούτου μαρτυρίαν μεταξὺ τῶν πολλῶν.

Μέχρι τοῦ 1635 οἱ Ἡπειρώται ἐνέμοντο ἀνενοχλήτως τὰ δέκατα τῶν ἰδιοκτησιῶν ὅσας κληρονομικῶς δικαιοῦντο κατεῖχον ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων· καὶ προστούτοις εἰς ἀπάσας τὰς ὁχυρὰς τῆς Ἡπείρου πόλεις ἡ φρουρὰ ἦν ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου οἱ Ἡπειρώται συνεξστράτευον, ἴδιον ἀποτελοῦντες στρατιωτικὸν σῶμα καὶ ἰδίαν ἔχοντες χριστιανικὴν σημαίαν, ἐνόσω διατέλουν ἐντὸς τῆς Ἡπείρου· μόνον ὅτε διέβαινον τὴν Πίνδον, ἐτύλισσαν τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν σημαίαν καὶ ἤνοιγον τὴν ὀθωμανικὴν, οὐδέποτε ὁμῶς συνεχωνεύοντο ἐντὸς τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὸ εἰρημένον 1635 ἔτος, ἐπὶ τοῦ κατὰ Περσῶν πολέμου τοῦ Σουλτάν Ἀμουράτη τοῦ Δ'. συνέβη γεγονός τι, τὸ ὁποῖον ἐπήγαγε τὴν ἀνατροπὴν τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Ὁ χριστιανικὸς τῶν Ἡπειρωτῶν στρατὸς παρεκαλούθει τὸν ὀθωμανικὸν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, εἰς 12, 000 ἄνδρας συμποσούμενος. Μάχῃ δὲ μεγάλῃ συγκροτηθείσης καθ' ἣν ἐτράπησαν μὲν εἰς φυγὴν οἱ ὀθωμανοὶ, νικηφόροι δὲ ἀνεδείκνυντο ἦδη οἱ Πέρσαι, οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι Ἡπειρώται, πληρωθέντες ἐνθουσιασμοῦ, ἀνεπέτασαν αἶφῃ τὰς χριστιανικὰς αὐτῶν σημαίας, τὰς εἰκονίζουσας τὸν Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, ἐπεκαλέσαντο τὴν βοή-

Θεῶν τοῦ Θεοῦ τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ ἡρωϊκῶς ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν Περσῶν, ἀφῆρπταν ἀπὸ αὐτῶν τὴν νίκην καὶ ἀπέδωκαν αὐτὴν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς. Ἀλλὰ πικρὰν ἐμελλον νὰ λάβωσι τὴν ἀνταμοιβὴν τοῦ κατορθώματος τούτου· διότι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, φθονήσαντες τοὺς ἀτρόμητους ἐκείνους μαχητὰς, ἐσυκοφάντησαν αὐτοὺς παρὰ τῇ Υ. Πύλῃ, ὡς ἀπαίσιμα δῆθεν κατ' αὐτῆς μελετῶντας καὶ προεκάλεσαν οὕτω διαταγὴν, καθ' ἣν αἱ εἰς τὸ ἐξῆς μηδεὶς τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἡπείρου ἠδύνατο κερποῦσθαι καὶ νέμεσθαι δικαίωματα δεκάτων, ἐὰν δὲν ἤθελε μεταβάλλει τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ ν.

Οἱ Χριστιανοὶ λοιπὸν τῆς Ἡπείρου εἶχον, ἐπὶ δύο ἐκατοντηκτηρίδας, τὸ δικαίωμα νὰ συγκροτῶσι ἴδια στρατιωτικὰ σώματα, καὶ ἐποίησαν ἐπιφελῆ εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος χρῆσιν τοῦ δικαίωματος τούτου. Ὡστε ὅτε σήμερον γίνεται λόγος περὶ στρατολογίας Χριστιανῶν, προδήλον ὅτι ἡ ὀθωμανικὴ κυβερνήσις ἤθελε περιπέσει εἰς λάθος μέγιστον, συγχωνεύουσα τοὺς Χριστιανοὺς ἐντὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸ μὲν διότι τοιοῦτοτρόπως ἤθελε παραβιάσει δικαίωμα ἀρχαῖον, τὸ δὲ διότι ἤθελεν ἀρξιερέσει ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν πολεμιστῶν τὸ κυριώτερον τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐλατήριον, τὴν φιλοτιμίαν· φιλοτιμίαν ἦν ἀδύνατον νὰ ἔχῃ ὁ ὑπηρετῶν μετὰ ἀλλοθρήσκων, ὑπὸ ἀλλοθρήσκους καὶ ὑπὸ ἀλλόθρησκον σημαίαν. Οἱ μύριοι Ἡπειρώται περιεποίησαν εἰς τὸν Ἀμουράτην Δ' τὴν κατὰ Περσῶν νίκην, διότι εἶδον προπορευομένην αὐτῶν τὴν σημαίαν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου καὶ ἤκουσαν τὰ πολεμιστήρια προστάγματα καὶ παρορμήματα εἰς τὴν γλῶσσαν ἥτις εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς θρησκείας αὐτῶν, τῆς πατρίδος αὐτῶν. Φαντασθῆτε ἑξεναντίας τοὺς μυρίους ἐκείνους ἄνδρας διανενημεμένους μεταξὺ 100.000 Ὀσμανλίδων, καὶ θέλετε ἐννοήσῃ ἀμέσως ὅτι οὐδέποτε ἤθελον διαπράξει τὸ μέγα ἐκεῖνο κατόρθωμα.

Ὁ δεύτερος τῆς προκειμένης συγγραφῆς τόμος περιλαμβάνει κατ' ἀρχὰς πίνακα ἀλφαβητικῶν τῶν ἐθνικῶν καὶ τοπικῶν ὀνομάτων τῶν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ ἀναγερομένων, καὶ περιέχοντα περὶ πολλῶν πόλεων καὶ φυλῶν λεπτομερεῖς πολυτίμους εἰδήσεις. Μετὰ τὸν πίνακα τοῦτον κατέχοντα σελ. 180, ἔρχεται εἰδικὴ περὶ Πάργης παγκρατεία (σελ. 181—211), ἔπειτα ἄλλη περὶ Ἰωαννίνων (σελ. 212—319) καὶ τελευταῖον στατιστικὸν πίνακες ἐκτενέστατοι καὶ λεπτομερέστατοι τῆς Ἡπείρου (σελ. 320—400), διηρημένης εἰς τρία τμήματα Ἰωαννίνων, Δελβίνου καὶ Αὐλῶνος.

Ἐν γένει δὲ τὸ βιβλίον εἶναι χρησιμώτατον βοήθημα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας καὶ τοπογραφίας. (*)

—•••••

Ἱστορία τοῦ Ναπολέοντος, ἐπιμελὴς ἐκδόσις ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ Γαλλικῶν ἱστορικῶν συγγραμμάτων, ὑπὸ Χρ. Βυζαντίου λοχαγῶ κτλ. Ἀθήναι, τύποι Δ. Αἰ. Μαυρομακάτη, 1856.

—•••••

Ὀλίγοι ἄνθρωποι ἔλαχον ἐκ φύσεως τοῦ δώρου τῆς μεγαλοφυΐας, δι' ἧς καὶ ζῶντες ἐξέπληττον τὸν κόσμον μεγαλουργοῦντες, καὶ τελευτήσαντες ἐγκατέλιπον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μνήμην ἀξίαν θαυμασμοῦ· δι' ἧς καὶ ἐπεκλήθησαν θεοὶ, μεγάλοι κτλ. Καὶ σπάνιοι μὲν εἶναι, ὡς εἴρηται, οἱ κληροὶ τῆς μεγαλοφυΐας εἰς τὸ παγκόσμιον λαχεῖον τῆς ζωῆς, δίδονται ὅμως κατὰ μακρὰ διαστήματα εἰς τινάς, ὧν αἱ ἀρεταί, αἱ πράξεις, τὰ κατορθώματα, ὁ βίος ὅλος εἶναι ἄξιος τῆς μελέτης τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, διότι τὰ ἔργα ἐκείνων ἐπενεργοῦσι πολλάκις εἰς τὸν βίον τούτων.

Ἄνδρες τοιοῦτοι, ἀναφέρονται, ἐν μὲν τῇ ἀρχαιότητι μάλιστα ὁ Ἀλέξανδρος Ἰσως δὲ καὶ ὁ Καῖσαρ, ἐν δὲ τοῖς κατ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ Ναπολεὼν, ὁ συνταράξας τὴν Εὐρώπην, ὁ καθυποτάξας πολλοὺς τῶν μοναρχῶν αὐτῆς εἰς τὰς ἰδίας θελήσεις, τοὺς μὲν καταπολεμήσας, τοὺς δὲ ἐκθρονίσας, ὁ μετασκευάσας τὴν γεωγραφίαν αὐτὴν τῆς Εὐρώπης.

Τὴν ἱστορίαν τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς ἐπιχειρησάμενος πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ λοχαγὸς Κ. Χ. Βυζάντιος, ἐξέδωκε μέχρι τοῦδε τρεῖς τόμους, ὧν ὁ τελευταῖος ἐξῆλθε κατ' αὐτὰς τῶν πισστηρίων ἡρανήσθη δὲ ταύτην ἐπιμελῶς ἐκ τοῦ πολυτόμου συγγράμματος τοῦ Κυρίου Θεέρσου, διότι πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγράφησαν πρὸ αὐτοῦ ἱστορίαι, ἀλλ' οὐδεμία ἦν τοσοῦτον ἀκριβὴς καὶ πλήρης. Τελευταῖον ὁ Θεουκιδίδης αὐτὸς τῆς Γαλλίας, ἔγραψε πρῶτον μὲν τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἔπειτα δὲ τὴν τῆς Ὑπατείας καὶ Αυτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ Κύριος Βυζάντιος, μὴ δυνάμενος νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν γλῶσσάν μας τὴν εἰκοσάτομον ἱστορίαν τοῦ Κυρίου Θεέρσου, διότι τοῦτο καὶ κόπου πολλοῦ καὶ δαπάνης οὐ μικρᾶς ἐδέετο, ἀνέλαβε τὸ δυσχερὲς ἔργον τοῦ ἀπανθίσαι ἐξ αὐτῆς τὰ σπουδαιότερα γεγονότα, οὐδὲν μὲν ἄξιον λόγου παραλιπὼν, οὐδὲν δὲ περιττὸν παρεισάγων. Οὕτω δὲ εὐδαίμων ἐπράξε τοῦτο, ὥστε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἱστορίαν συνεχῆ καὶ οἶνει πρῶτότυπον, ἐμπεριέχουσαν καὶ πολλὰς ἀξιολόγους εἰκονογραφίας.

Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τόμος ἐξιστορεῖ τὰ ἀπὸ τοῦ 1795 μέχρι τοῦ 1806 συμβάντα, ὁ δὲ δεύτερος τὰ ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ 1809, ὁ δὲ ἤδη ἐκδοθεὶς τρίτος τὰ ἀπὸ τοῦ 1809 μέχρι τοῦ 1812· ἐπομένως περιέχει κυρίως τὴν διάξυσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἰωσηφίνης, τὸ νέον συνοικέσιον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αυτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, τοὺς ἐν Πορτογαλίᾳ πολέμους καὶ τὰς μεγάλας τῆς Ῥωσσίας παρρασκέας· ὁ δὲ ὑπὸ τὰ πιστήρια τέταρτος τόμος ἐξιστορεῖ τὰ κατὰ τὸν γιγάντιον ἐκείνον πόλεμον καὶ τὰ μετ' αὐτόν.

Ἡ γλῶσσα τοῦ συγγράμματος ἐν γένει εἶναι ὁ-

(*) Περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Κ. Π. Ἀρχαγγελοῦ θύλομαι ἐμιλήσει καὶ δεύτερον.

